

**CÂTEVA ASPECTE SEMANTICE ALE SUBCLASEI NUMELUI
PROPRIU ÎN PROCESUL DE LEXICALIZARE**

**SOME SEMANTIC ASPECTS OF THE PROPER NAME SUBCLASS
IN THE LEXICALIZATION PROCESS**

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.1.26.2025.art.29](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.1.26.2025.art.29)

Prof. dr. DIANA-MARIA GROU
Colegiul Național „Nicolae Grigorescu”, Câmpina

***Abstract:** This article presents the lexicalization process from a semantic point of view, through the transfer of meaning between two lexico-grammatical classes, which have different acceptances of meaning. In order to analyze the semantic aspects related to the transition of proper nouns to the class of common nouns, we propose a definition of the lexical meaning, of the specific relationship of proper nouns with the denotative or with the referent, considering the semantic explanation of the conversion of proper nouns into common numbers. From this perspective, the lexicalization process involves changes in the semantic features of the source subclass (proper nouns) and the target subclass (common nouns). Regarding to the meaning of proper names, there have been numerous scientific debates, which have highlighted the following aspects: 1. the absence of meaning in proper names; 2. the extension of the meaning of proper names wider than that of common names; 3. the meaning of proper names is confused with the motivation for attributing the proper name; 4. the meaning of proper names is specific, differing from the meaning of common names. Usually, proper names are devoid of semantic content when analyzed individually and represent simple symbols. In many cases, with proper nouns, to manifest meaning, context is usually required, because the connection between the noun and the object in denotation is established contextually through situational elements. But, to achieve the meaning, proper nouns are dependent on a certain type of context. This paper also included the semantic transformations of proper nouns in their transfer to lexical class. These semantic transformations are closely related to partial lexicalization. In partial lexicalization, we consider that the transformations of proper names into common nouns are achieved through the stylistic process of antonomasia.*

***Keywords:** meaning, proper name, context, semantic relationship, antonomasia, deonomastic transfers*

În procesul de lexicalizare, aspectele semantice sunt cele mai importante, având în vedere transferul de înțeles între două clase lexico-gramaticale, care au accepții diferite ale sensului. Cercetarea procesului de lexicalizare din punct de vedere semantic implică o serie de dificultăți legate de diferențierea semantică a celor două clase: numele comune și numele proprii.

Pentru a analiza aspectele semantice legate de trecerea numelor proprii în clasa numelor comune, ne propunem o definiție a semnificației lexicale, a relației specifice a numelor proprii cu denotatul sau cu referentul, având în vedere explicarea semantică a conversiunii numelui propriu în nume comun. Din această

perspectivă, procesul de lexicalizare presupune schimbări ale trăsăturilor semantice, ale subclasei-sursă (numele proprii) și ale subclasei-țintă (numele comune). Procesul de lexicalizare înseamnă în esență achiziționarea de către numele propriu a unui sens lexical. Există nume proprii care devin nume comune în anumite situații contextuale, prin procedeul antonomazei și nume proprii lexicalizate integral, care primesc o semnificație lexicală distinctă.

În legătură cu sensul numelor proprii, au existat numeroase dezbateri științifice, care au pus în lumină următoarele aspecte:

1. absența sensului la numele proprii;
2. extensiunea sensului numelor proprii mai largă decât cea a numelor comune;
3. sensul numelor proprii se confundă cu motivația atribuirii numelui propriu;
4. sensul numelor proprii este specific, deosebindu-se de sensul numelor comune.

1. Absența/prezența sensului la numele proprii

Din punct de vedere semantic, numele proprii caracterizate prin absența sensului, prin monosemantism sau printr-un exces de semnificație, se diferențiază de numele comune „nu prin capacitatea de exprimare a semnificației, ci prin modalitatea de realizare a semnificației.”¹

În realitatea lingvistică, numele propriu, chiar și atunci când este transparent semantic nu semnifică, ci denumeste. Această caracteristică a numelor proprii devine evidentă la numele proprii provenite de la numele comune care sunt golite de sens lexical când sunt atribuite unei persoane, unui loc sau unui obiect.

De altfel, numele propriu este considerat în unele lucrări de specialitate ca o simplă etichetă.² Numele proprii dețin doar denotat (referință) fără a avea un sens asociat lor, scopul acestora fiind de comunicare, de a denota persoane, locuri, bunuri etc.

Legătura stabilită între numele propriu și denotat poate fi purtătoare de sens numai în momentul în care numele comun al denotatului este cunoscut de către vorbitori. Așadar, una dintre funcțiile numelor proprii este aceea de a denota prin individualizare, producând anumite procese de polisemie sau omonimie de ordin onomastic.

Până în acest moment, au existat contradicții în privința modului în care se manifestă sensul la numele proprii. Pentru a observa modalitățile de manifestare a sensului trebuie să stabilim care este raportul între sens și context. Astfel, semnificația se manifestă diferit în anumite planuri: sensul unui anumit semn este exprimat în următoarele variante funcționale:

- *sensul general (principal sau central)*;
- *sensul contextual (secundar sau particular)*.

Acestui raport îi corespunde relația invariantă-variantă.

În majoritatea cazurilor, la numele proprii, pentru manifestarea sensului, de regulă se impune contextul, deoarece legătura dintre nume și obiect în denotare

¹ Domnița Tomescu, *Gramatica numelor proprii în limba română*, București, Editura ALL, 1998, p.1.

² Domnița Ichim-Tomescu, „Sens și context la numele proprii”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXVI, 3, București, Academia Română, 1974, p. 241.

este stabilită contextual prin elementele situaționale. Prin transferul numelor proprii dintr-o clasă semantică în alta, numele proprii pot fi încadrate în rândul omonimelor onomastice, cu specificarea că vorbitorii cunosc denotatul prin context. Astfel, semnificația numelui propriu se realizează într-un context situațional, care are legătură cu o experiență socio-culturală, idee desprinsă și din următoarea referință: „În momentul în care un vorbitor identifică un denotat cu un nume propriu, conținutul semantic al denotatului va fi recunoscut prin intermediul contextului socio-cultural, care aparține culturii generale.”³

Deci, pentru realizarea sensului, numele proprii sunt dependente semantic de un context situațional socio-cultural.

Sensul numelui propriu depinde de sensul numelui comun al denotatului, iar relația stabilită între numele propriu și denotat este purtătoare de sens atunci când denotatul este cunoscut de către vorbitori. Contextul la numele proprii realizează sensul unui nume comun printr-o relație directă și funcțională, iar selecția contextuală precedă stabilirea semnificațiilor și are drept scop identificarea denotatelor.

De asemenea, sensul poate fi convențional prin totalitatea descrierilor referentului inițial al unui nume propriu. Atribuirea numelor proprii unui referent are un caracter convențional.

Relația dintre un nume propriu și un obiect denumit are în cele mai multe cazuri o anumită motivare, care nu reprezintă semnificația numelui propriu. Ideea de motivare se caracterizează prin două aspecte: motivarea primară care se referă la relația stabilită între semn și referentul de bază, iar motivarea secundară se realizează pe baza relației dintre un nume și un alt nume, cu ajutorul procesului de derivare. Motivarea primară se bazează pe imaginea metaforică, cea care determină diferite tipuri de reacții.

De asemenea, motivația poate fi reprezentată de numele omagial al descoperitorului, al creatorului sau al inventatorului pentru care numele său a fost transferat unei unități de măsură, unui obiect, unei plante etc.

Toate numele proprii fie că sunt denumiri de locuri, fie de persoane trec prin aceleași proces de motivare din punct de vedere semantic, metaforic sau asociativ. Aceste tipuri de motivare se pot suprapune și se completează reciproc. Prin urmare, un nume de persoană poate avea simultan o motivație asociativă, dar și una metaforică.

2. Specificitatea sensului la numele proprii

O trăsătură specifică numelor proprii o reprezintă manifestarea exclusiv contextuală a sensului. Numele proprii pot să denote simultan un număr nelimitat de obiecte, la fel cum un obiect poate să primească succesiv sau simultan mai multe nume proprii. În acest sens, numele propriu realizează cu fiecare obiect denotat o relație de sens temporară. Diversitatea pe care o manifestă numele proprii

³ Domnița Ichim-Tomescu, „Sens și context la numele proprii”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXVI, 3, București, Academia Română, 1974, p. 244.

în funcția de denotare are ca rezultat o mobilitate denotativă, în care stabilitatea relației între nume și obiect depinde în special de factorii contextuali ai situației.⁴

Pentru manifestarea înțelesului la numele proprii intervine contextul, deoarece creează sensul numelui propriu atât din punctul de vedere al relației directe dintre nume și obiect, cât și ca relație intențională sau motivațională, deci funcțională. Aceasta presupune că în denotare termenii relațiilor dintre nume și obiecte să fie stabiliți contextual prin elemente situaționale.

Tipologizarea contextelor are la bază existența contextului verbal sau explicit și a celui situațional sau implicit cu subtipurile: context situațional actual și socio-cultural. Prin contextul verbal se exprimă cel situațional, iar contextul implicit cu ajutorul contextului verbal se transformă în context explicit, între acestea stabilindu-se o relație de incluziune.⁵ În cazul numelor proprii, relația semantică care se stabilește între semn și obiect se exprimă prin funcția de denotare. „Dacă alegem cea mai simplă formulă a denotației: *Acesta este X*, vom remarca posibilități contextuale distincte de stabilire a relației dintre nume și denotat la numele proprii în comparație cu numele comune.”⁶

Obiectul care este individualizat cu ajutorul numelui propriu are și un nume comun, deoarece sensul numelui propriu depinde de sensul numelui comun al denotatului respectiv.

O caracteristică a numelor proprii este libertatea denotativă care determină caracterul exclusiv contextual al semnelor. În acest sens, relația stabilită între nume și obiect depinde de anumiți factori contextuali și situaționali. La numele propriu, rolul contextului este de a selecta denotatul, iar semnificația primită prin acest denotat este situațională și nu oferă o informație suplimentară pentru vorbitorii limbii române.

Relația dintre nume și denotat nu mai este stabilă, din cauza faptului că nu este posibil ca în același sistem lingvistic acel nume să fie asociat unui altui denotat, căpătând o semnificație diferită. În acest sens, numele unor personalități au o semnificație bogată în momentul stabilirii relației temporare între nume și denotatul acestuia, despre care cunoaștem o multitudine de date. De asemenea, putem observa și utilizarea frecventă a numelor de personaje istorice sau mitologice în domeniul zoonimic: Beethoven, Hector, Nero, Zeus, Pluto.

Numele proprii au o deplină libertate denotativă datorită faptului că semnificația numelui se modifică de la un context la altul prin schimbarea denotatului. Caracteristica numelui de a-și reînnoi semnificația printr-o asociere repetitivă a numelui cu alte denotate joacă un rol important în stabilirea sensului numelor proprii cu ajutorul contextului verbal și situațional. Astfel, rolul pe care îl îndeplinește contextul este de a fi un creator al semnificației, incluzând atât funcțiile contextului situațional, cât și pe cele ale celui verbal. În privința numelor proprii, contextul are scopul de a identifica denotatele.

⁴ Domnița Ichim-Tomescu, „Sens și context la numele proprii”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXVI, 3, București, Academia Română, 1974 pp. 239-246.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

Însă, pentru a realiza semnificația, numele proprii sunt dependente de un anumit tip de context. Dacă analizăm numele proprii din punct de vedere funcțional, observăm că prin relația stabilită între un nume și un denotat se scot în evidență funcțiile numelui propriu și anume: identificarea și individualizarea unui obiect. Cu ajutorul funcției de identificare, numele proprii sunt asociate unor denotate determinate, iar prin funcția de individualizare se înregistrează un număr nelimitat de trăsături semnificative denotatului, numele propriu devenind astfel element semnificativ. Cele două funcții se manifestă în contexte diferite: prima funcție, cea de identificare se realizează în limitele unui context verbal, pe când cea de-a doua, cea de individualizare, este cerută de un context situațional extra-lingvistic. În cazul numelor proprii, contextul realizează sensul unui nume comun printr-o relație directă și funcțională (Ichim-Tomescu 1974). Prin urmare, selecția contextuală precedă stabilirea semnificațiilor și are drept scop identificarea denotatelor.

3.Transformări semantice ale numelor proprii în transferul lor în clasa lexicală

Procesul lexicalizării semantice este complex, realizându-se uneori parțial, alteori integral. În lexicalizarea parțială, considerăm că transformările numelor proprii în nume comune se realizează prin procedeul stilistic al antonomazei. În lexicalizarea integrală sau totală, se încadrează transformările numelor proprii în nume comune, care se realizează prin eponimizare sau prin derivare.

Pentru analiza antonomazei, vom prezenta în lucrarea noastră câteva transferuri deonomastice, legate de următoarele nume proprii: *Caiafa*, *Harpagon*, *Hagi-Tudose*, *Hercules*, *Iuda*, *Matusalem*, *Mitică*, *Othello* și *Xantipa*.⁷

Acestea sunt împărțite în anumite categorii: nume de personaje biblice, nume de personaje din literatura română sau străină și nume din mitologia greacă.

Din categoria **personajelor biblice** remarcăm următoarele antonomaze care sunt folosite în diferite contexte: *Caiafa*, *Iuda* și *Matusalem*. În cazul acestor antonomaze, schimbarea de sens este de tip metaforic și se bazează pe o comparație subînțeleasă. Primul personaj biblic, Caiafa, era un „mare preot al iudeilor între anii 18-36”⁸, care l-a trimis pe Iisus Hristos la procuratorul roman Pilat din Pont, deoarece Ana (socrul lui Caiafa) a ezitat să-l judece pe Hristos. Astfel, prin antonomază, numele capătă un sens nou „persoană fățarnică, ipocrită.”

De asemenea, numele acestuia are o conotație negativă și este cunoscut în sintagma *a trimite de la Ana la Caiafa*, având sensul de a trimite pe cineva dintr-un loc în altul (purtându-l cu vorba).

Următorul personaj biblic este *Iuda*, cel care „l-a vândut pe Iisus sinedriului iudaic pentru 30 de arginți; mai târziu s-a căit și s-a spânzurat.”⁹ Prin procedeul antonomazei, numele propriu preia din trăsăturile de caracter ale acestui personaj

⁷ Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, pp. 53-259.

⁸ *Ibidem*, p. 53.

⁹ Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, p.133.

biblic și ajunge să fie folosit ca nume comun *iudă* care desemnează un „om trădător, fățarnic, prefăcut” Ulterior, numele este întrebuințat în expresii de forma: *Ești un iudă!* sau *complexul iuda*. Tot de la acest nume propriu se formează și derivatele *iudaism* și *iudaic*: primul se referă la o „religie monoteistă răspândită în rândul evreilor”¹⁰, iar al doilea este întâlnit în expresia *uneltiri iudaice*.

Un alt personaj biblic din Vechiul Testament este *Matusalem*, „bunicul lui Noe, despre care se spune că ar fi trait nu mai puțin de 969 de ani.”¹¹ Numele propriu folosit ca nume comun este adeseori folosit pentru a caracteriza o persoană care are o viață/vârstă longevivă.

În același fel, în **literatura română**, personajul *Hagi-Tudose*, este folosit prin procedeul antonomazei pentru a semnifica avariția unor persoane. Hagi-Tudose este personajul principal din piesa de teatru cu același nume a lui Barbu Ștefănescu Delavrancea. Aceasta este dominat de avariție, preferând să trăiască în sărăcie, în loc să se bucure de averea strânsă de-a lungul vieții. Personajul tipic pentru această trăsătură de caracter negativă face ca numele său să devină o etichetă aplicată unor persoane diferite, care au același defect. În expresia *ești un Hagi Tudose* se observă că prin lexicalizare, numele propriu capătă un sens nou („avar”), care a rămas în memoria colectivă cu o conotație negativă.

Un alt personaj literar este *Mitică* din opera omonimă a lui Ion Luca Caragiale, nume folosit prin procedeul antonomazei, pentru a satiriza societatea burgheză bucureșteană. Personajul se face cunoscut prin mai multe trăsături de caracter, cum ar fi: superficialitatea și neseriozitatea. De asemenea, personajul *Mitică* se remarcă atât prin limbajul întrebuințat, cât și prin lipsa de cultură, care arată de fapt snobismul personajului. Prin acest personaj, Caragiale a dorit să reprezinte un anumit tip uman, pe care îl întâlnim în toate locurile din București, fiind priceput în orice domeniu, dar în realitate, este doar un om lipsit de calități și devine un simbol al ironiei autorului. Folosit de oamenii din afara Bucureștiului, termenul *Mitică* reprezintă o „etichetă”, pentru a-i desemna pe locuitorii care trăiesc în partea din sud, în special, pe cei din București, dând astfel o conotație peiorativă cuvântului. Observăm faptul că numele propriu devine echivalent cu trăsăturile de caracter ale acestui personaj. Ulterior, numele ajunge să fie folosit în anumite sintagme: limbajul miticilor, preluată de la Caragiale și întrebuințată cu scopul de a satiriza limbajul și comportamentul bucureștenilor. Tot de la numele propriu *Mitică* se formează și derivatul *miticism* („atitudine, comportare, faptă, vorbă, care amintește de trăsăturile tipului Mitică din opera lui I.L. Caragiale”)¹².

Categoria **personajelor literare străine** este reprezentată de următoarele antonomaze: *Harpagon* și *Othello*.

Numele literar *Harpagon*, personaj al comediei *Avarul* de Molière este folosit în locul cuvântului „zgârcit sau avar” în diferite contexte: *Nu fi harpagon!* Mai întâi, vom vedea care este tipul avarului (personajul), punându-se un semn de

¹⁰ F. Marcu, C. Maneca (coord.), *Dicționar de neologisme*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1986, <https://dexonline.ro/definitie-dn/iudaism> (accesat 01.07.2025).

¹¹ Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, p. 163.

¹² Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, p. 169.

egalitate între dominantă caracterului său și numele respectiv, care capătă notorietate prin largă difuziune literară internațională a piesei lui Molière. Elementele de fixare a echivalenței între numele personajului și trăsătura morală a avariției sunt date de caracterul tipic al personajului, care întruchipează acest viciu. Ulterior, cuvântul ajunge să fie folosit în diverse contexte cu semnificația „avar”, fără ca numele personajului să intre în vocabularul unei limbi, adică fără o lexicalizare totală.

Procedeul rămâne în domeniul stilistic al expresivității, urmărite conștient de un autor sau de un vorbitor. Cu timpul, numele este aplicat unor persoane diferite, fără altă legătură cu personajul lui Molière, decât trăsătura de caracter a avariției. În sintagma *nu fi harpagon*, putem observa că prin antonomază, lexicalizarea numelui propriu este destul de avansată, pentru că în acest exemplu numele propriu capătă un sens nou („avar sau zgârcit”).

În cazul antonomazei, schimbul numelui propriu cu cel al numelui comun se bazează pe o schimbare figurată de sens, de tip metaforic, pentru că numele propriu este utilizat ca nume comun printr-un transfer, care este de fapt o comparație subînțeleasă. Dacă harpagon este tipul avarului, atunci prin similitudine toate persoanele care se remarcă prin zgârcenie pot fi numite *harpagoni*.

Pentru a semnifica o trăsătură negativă și anume gelozia extremă este folosit personajul principal din piesa omonimă *Othello* (cu numele complet *Othello, maurul din Veneția*), scrisă de William Shakespeare, personaj care reprezintă tipul gelosului patologic. *Othello* era un general din armata Republicii Veneției, un nobil maur, înzestrat cu o mulțime de calități umbrite de gelozia care-l cuprinde din cauza uneltirilor săvârșite de subalternul său, vicleanul *Iago*. Maurul este împins de gelozie să-și omoare soția. Numele personajului va întruchipa sentimentul geloziei.

Cu timpul, cuvântul ajunge să fie întrebuințat în diverse contexte: „sindromul Othello” sau „ești un Othello”, având semnificația „gelos excesiv”, fără ca acest nume al personajului să intre în vocabularului limbii române, lexicalizându-se doar parțial.

Din seria **personajelor mitologice** fac parte: *Hercule* și *Xantipa*. Primul nume propriu folosit ca nume comun prin procedeul antonomazei este un personaj viteaz, înzestrat cu puteri atletice deosebite numit *Heracles/Hercules*, fiu al lui Zeus și al muritoarei Alcmene. Datorită faptelor de vitejie și a forței sale fizice neobișnuite, numele devine echivalent cu aceste calități, fiind utilizat ca referință pentru oameni cu puteri atletice și curajoși. Notorietatea personajului capătă o conotație pozitivă atribuită unei persoane, cu aceste trăsături, în acest caz numele propriu fiind des utilizat în limbajul obișnuit, în expresii de forma: *E un Hercule!*, *Are o tărie de Hercule* sau *O forță herculeană*.¹³

Numele propriu *Xantipa* se referă la „soția marelui filosof antic grec Socrate, pe care vechea literatură o descria ca o femeie geloasă, cu fire irascibilă.”¹⁴ Ulterior, notorietatea acestui personaj capătă o conotație negativă atribuită unor

¹³ I. Berg, *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, București, Editura Științifică, 1968, <https://dexonline.ro/definitie-cecc/hercule> (accesat 25.06.2025).

¹⁴ Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, p. 259.

persoane, cu aceste trăsături, și este întâlnit în expresii: *Ești o xantipă!* sau *Nu fi xantipă!*

Uneori, antonomaza implică forma de plural a unui nume propriu tocmai pentru a arăta că forma onomastică poate denumi o colectivitate, un grup sau o clasă, care au aceeași trăsătură de caracter. Astfel, Tomescu (1998) analizează următoarele antonomaze: *Cațavencii*, *Dumașii*, *Pliușkinii*, *Tartufii* etc. În exemplele de mai sus, *Cațavencii* pentru *demagogi*, *Dumașii* pentru *romancieri*, *Pliușkinii* pentru *avari* și *Tartufii* pentru *ipocriți*, observăm că numele proprii au calitatea de a desemna o clasă de indivizi, care se remarcă prin trăsături comune. În același fel, în antonomazele de tipul *Omirii*, *Danții*, *Miltonii*, forma de plural se referă la folosirea acestor nume proprii în locul numelor comune ce desemnează atât „marii poeți”, cât și „poeți universali, vizionari”, „cu specificitatea că această formă oferă posibilitatea reală a extinderii trăsăturii relevante prin numele folosite în caracterizarea mai multor persoane.”¹⁵

Al doilea procedeu, eponimizarea, constă în atribuirea motivată unui nume propriu pentru o realitate obiectivă, pentru un anumit referent. În acest caz, se acordă un nume propriu unui obiect, fie de purtătorul numelui cu scopul de a-și perpetua numele, fie de o altă persoană, care dorește să cinstească persoana purtătoare a numelui, acordând acest nume unui nou referent, de obicei motivat de numele respectiv. Astfel, cuvântul *barem* s.n. „1. carte, registru etc. care conține calcule gata făcute; table de calcul; 2. minimum de rezultate care trebuie obținute pentru a promova un examen sau pentru a putea trece dintr-o etapă de concurs (sportiv) la etapa imediat următoare” este numit după numele lui Bertrand François *Barrême* (1640-1703), matematician de origine franceză, „expert la Curtea de Conturi din Paris și autorul unor apreciate lucrări: *Livre des comptes faits* (1682), un mic manual de aritmetică elementară, și *Comptes faits du grand commerce* (1670), un manual în care putea fi găsit echivalentul unităților de măsură din principalele orașe ale lumii, precum și cursul monedelor din mai multe state europene.”¹⁶ În acest caz, numele propriu al matematicianului francez trece direct la numele obiectului desemnat.

Numele comun *becquerel* s.m. se referă la „unitatea de măsură pentru activitatea unei surse radioactive. Această unitate de măsură a fost adoptată în anul 1975 și a fost numită în onoarea lui Henri Antoine *Becquerel* (1852-1908), fizician francez. Becquerel a rămas faimos prin descoperirea în 1896 a fenomenului de radioactivitate la uraniu. În 1903 a obținut Premiul Nobel pentru fizică alături de Pierre și Marie Curie. Tot după numele său, un mineral radioactiv de uraniu a fost numit *becquerelit*.”¹⁷

Un alt eponim este numele de floare *begonie* s.f. (bot.) „plantă ornamentală cu frunze mari, verzi sau roșii, originară din America, care este numită de botanistul Charles Plumier, cu scopul de a-l onora pe guvernatorul din Santo

¹⁵ Domnița Tomescu, *Gramatica numelor proprii în limba română*, București, Editura ALL, 1998, p. 118.

¹⁶ Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, p. 36.

¹⁷ Octavian Laiu-Despău, *Dicționar de eponime*, ed. cit., p. 37.

Domingo în secolul al XVII-lea, *Michael Bégon* (1638-1710). „Ca botanist amator, Bégon s-a ocupat cu studiul plantelor din insulă. Printre plantele găsite era și cea numită acum în cinstea lui. Mai târziu, el a adus begoniile înapoi în Franța unde le-a prezentat botaniștilor și horticultorilor vremii.”¹⁸

Din sfera gastronomiei, cuvântul *beșamel* s.n. „sos alb îngroșat cu făină și aromatizat cu usturoi și verdețuri”¹⁹, provine de la numele marchizului francez Louis de *Béchamel*, „cărui, conform tradiției, un bucătar al vremii i-a dedicat sosul pe care l-a inventat, așa cum se proceda de multe ori în epocă”²⁰. Aceeași explicație etimologică apare și în Laiu-Despău (2007).

Din domeniul medical, termenul *parkinson* s.n. este definit ca „boală degenerativă a sistemului nervos central, care se manifestă prin tremurături ale membrelor și ale capului și prin rigiditate musculară, fiind cauzată de leziuni ale corpului striat și ale unor structuri nervoase; paralizie agitantă”²¹. Cunoscută în sintagma *boala (lui) Parkinson*, afecțiunea primește această denumire la propunerea medicului de origine franceză Charcot, în cinstea marelui chirurg englez James *Parkinson* (1755-1824), care a descris această afecțiune în anul 1817.

În cazurile de mai sus, notorietatea numelui propriu este transmisă direct numelui comun, sensul fiind cel al numelui comun denumit. Lexicalizarea prin eponimizare este sistematică și implică modificarea sensului obiectului, păstrând motivarea legată de numele personalității.

Al treilea procedeu este derivarea unui nume comun (de obicei un adjectiv de la un nume propriu), prin adăugarea unui sufix. În adăugarea sufixelor *-ist*, *-ian*, *-ism* atât pentru curente literare sau filosofice, cât și pentru ceva caracteristic unui personaj/autor/filosof cu un anumit nume, numele propriu devine bază sau rădăcină a unui nume comun derivat. Semnificația numelui comun derivat păstrează relația cu sensul contextual al numelui propriu. În acest caz, de la numele propriu *Eminescu* se formează prin derivare cu sufixe numele comune: *eminescianist*, *eminescian*, *eminescianism*, ceea ce caracterizează pe marele poet român, Mihai Eminescu. În același fel, de la numele propriu *Bergson* iau naștere următoarele nume comune derivate: *bergsonist*, *bergsonism*, care arată o anumită caracteristică a filosofului francez, Henri *Bergson*. De asemenea, de la numele propriu *Epicur* se obțin derivatele: *epicurist*, *epicurism*. Numele comune derivate păstrează caracteristicile curentului literar și filosofic consacrat de *Epicur*. În aceste exemple, numele proprii nu se transformă în nume comune, pentru că se lexicalizează numai derivatele lor.

4. Concluzii

Schimbările semantice care au loc în procesul de lexicalizare implică modificări importante de la particularitățile semantice ale numelor proprii înfățișate mai sus la cele ale numelor comune. Analiza semantică a lexicalizării numelor

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Radu Mușat, *Nume proprii-nume comune, Dicționar de antonomază*, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 60.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Radu Mușat, *Nume proprii-nume comune, Dicționar de antonomază*, ed. cit., p. 217.

propriii este realizată în primul rând, prin antonomază sau metaforizare, dar și cu ajutorul procedeelelor de eponimizare și de derivare.

Din punct de vedere semantic, transferul numelor proprii în lexicul unei limbi presupune o schimbare nu numai a sensului, ci și a tipului de sens realizat. Sensul denotativ strict contextual, cu caracter individualizator al numelor proprii devine sens lexical conotativ generalizator. Tot din punct de vedere semantic, lexicalizarea se realizează în două modalități diferite: una parțială și efemeră, care nu duce la fixarea numelor proprii cu funcții deonomastice în vocabularul unei limbi, și una integrală, care determină apariția unor cuvinte noi în lexic. Fenomenul lexicalizării implică două mari procedee: procedeul stilistic al *antonomazei*, prin care numele proprii și numele comune sunt substituibile reciproc, și procedeul *eponimiei*, trecerea numelor proprii în clasa numelor comune.

Bibliografie

Bibliografie de referință

- DRAGOMIRESCU, Gh. N., *Mica enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
- DAN, Ilie, *Nume proprii românești*, Iași, Editura Timpul, 2006.
- GARDINER, Alan H., *The Theory of Proper Names. A Controversial Essay*, London, Oxford University Press, 1958.
- GRAUR, Al., „Între numele proprii și cele comune”, în *Limba română*, XIX, nr. 5, București, Academia Română, 1970.
- IBRĂILEANU, G., *Numele proprii în opera comică a lui I. L. Caragiale*, București, 1930.
- ICHIM-TOMESCU, Domnița, „Sens și context la numele proprii”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXVI, 3, București, Academia Română, 1974, pp. 239-246.
- RĂILEANU, Viorica, „Sensul numelui propriu în raport cu cel al numelui comun”, în *Limba română*, XXIV, nr. 2, 2014, pp. 85-89.
- TOMESCU, Domnița, *Gramatica numelor proprii în limba română*, București, Editura ALL, 1998.
- TUDOR, Vianu, *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968.
- ZAFIU, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.

Surse lexicografice

- BERG, I., *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, București: Editura Științifică, 1968.
- LAIU-DESPĂU, Octavian, *Dicționar de eponime*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007.
- MARCU, F., MANECA, C., *Dicționar de neologisme*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1968.
- MUȘAT, Radu, *Nume proprii-nume comune, Dicționar de antonomază*, Iași, Editura Polirom, 2006.